

**UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE FILOSOFIE ȘI ȘTIINȚE SOCIAL-POLITICE
ȘCOALA DOCTORALĂ
Domeniul: Filosofie**

***FILOSOFIA EDUCAȚIEI LA JOHN DEWEY. PRAGMATISM ȘI EXPERIENȚĂ*
REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT**

Conducător de doctorat:

PROF. UNIV. DR. GEORGE BONDOR

Student-doctorand:

LAURA-NICOLETA BÂZDÂGĂ (CĂS. BORHAN)

Iași

2023

CUPRINS

INTRODUCERE.....	5
I. PRAGMATISMUL	10
I.1. Considerații succinte despre pragmatism	10
I.2. Terminologia și semnificația termenului „pragmatism”	11
I.3. Apariția pragmatismului – Clubul de Metafizică.....	12
I.4. Rădăcinile pragmatismului	14
I.5. Interpretări ale pragmatismului.....	16
I.6. Spiritul american	23
I.7. Filosofia pragmatismului	25
I.7.1. Filosofia experienței la pragmatisti	27
I.7.2. Metoda și gândirea pragmatistă.....	29
I.7.3. Adevărul pragmatic	30
I.8. Pragmatismul lui John Dewey.....	34
I.8.1. Considerații generale ale filosofiei pragmatiste deweyene. Elemente de teorie a valorii.....	34
I.8.2. Evoluția lui Dewey	39
I.8.3. Teoria cunoașterii și metoda lui Dewey	44
I.8.4. Utilitarismul lui Dewey	45
I.8.5. Instrumentalismul lui Dewey	50
I.8.6. Caracterul practic al filosofiei pragmatiste la Dewey.....	50
I.8.7. Adevărul în concepția lui Dewey.....	52
I.8.8. Filosofia experienței la Dewey	54
I.8.8.1. Evoluția conceptului de experiență:.....	55
I.8.8.2. Caracteristici ale experienței:	56
I.8.8.3. Alte elemente ale experienței.....	63
I.8.9. Democrația la Dewey	66

I.8.9.1. Rolul democratic al educației.....	70
I.8.10. Libertatea la Dewey.....	72
I.8.10.1. Libertatea în educație.....	74
I.8.11. Etica lui Dewey.....	76
I.8.11.1. Rolul eticii în educație	80
II. ÎNVĂȚAREA EXPERIENȚIALĂ.....	83
II.1. Introducerea învățării experiențiale – Context justificativ.....	83
II.2. Perspectiva socială a învățării. Pedagogia socială a lui John Dewey.....	85
II.2.1. Rolul social al școlii și importanța „ocupațiilor”.....	87
II.2.1.1. Relația școală-societate	88
II.2.1.2. Controlul, progresul și conștiința socială.....	88
II.2.2. Organizarea socială a școlii. Adaptarea școlii la viață	91
II.3. Structură, conținut, metode educaționale	93
II.3.1. Perspective: educația tradițională și cea progresistă.....	93
II.3.2. Rolul curriculum-ului/metodelor educaționale din perspectivă cognitivă.....	97
II.3.3. Rolul obiectelor de studiu din perspectivă psihologică.....	103
II.3.3.1 Raportul maturitate-imaturitate în derularea experiențelor	103
II.3.3.2. „Dependența”, „plasticitatea” și „deprinderea”	105
II.3.3.3. Elemente psihologice ale conținutului învățării în dezvoltarea experienței.....	106
II.3.3.4. Concluzii referitoare la relația dintre copil și curriculum	111
II.3.4. Metoda de învățare. Condiții psihologice și sociale ale actului de învățare.....	111
II.4. Educație și experiență la John Dewey	117
II.4.1. Scurt istoric al învățării active.....	117
II.4.2. Filosofia învățării experiențiale la John Dewey.....	120
II.4.3. Caracteristicile experienței	121
II.4.4. Discuții critice.....	126
II.5. Riscurile noii educații. Erori de interpretare.....	134

II.6. Argumente pentru învățarea experiențială	136
II.6.1. Argumente de ordin social.....	136
II.6.2. Argumente de ordin psihologic.....	139
II.6.3. Argumente de ordin biologic	140
II.6.4. Argumente de ordin didactic (metoda)	140
II.7. Elemente ale procesului educațional	141
II.7.1. Libertatea.....	141
II.7.2. Disciplina.....	142
II.7.3. Interesul/voința.....	144
II.7.4. Atenția	144
II.7.5. Scopul	145
III. GÂNDIREA REFLEXIVĂ ÎN CONCEPȚIA LUI JOHN DEWEY. IMPORTANȚA EI PENTRU EDUCAȚIE	146
III.1. Gândirea reflexivă (critică). Scurtă istorie a disciplinei	146
III.2. Gândirea reflexivă în viziunea lui John Dewey.....	149
III.2.1. Caracteristici generale ale procesului reflexiv la John Dewey și la continuatorii săi	149
III.2.2. Ce este și ce nu este gândirea reflexivă.....	152
III.2. 3. Tipuri de gândire	158
III.2.3.1. Diferența dintre gândirea necritică și cea științifică.....	158
III.2.3.2. Diferența dintre gândirea empirică și cea științifică	161
III.3. Etape și funcții ale gândirii reflexive în viziunea lui John Dewey	162
III.3.1. Etape și funcții ale gândirii reflexive.....	162
III.3.2. Investigarea (cercetarea reflexivă).....	168
III.3.3. Raționamentul.....	175
III.3.4. Conceptul de consecințe	176
III. 4. Gândirea reflexivă din perspectivă educațională.....	178
III.4.1. Exersarea gândirii reflexive prin intermediul activităților practice - filosofia experienței	178
III.4.2. Dezvoltarea gândirii critice și a abilităților necesare derulării unui proces reflexiv	182

III.4.3. Filosofia educației din perspectiva formării gândirii critice.....	184
IV. APLICABILITATEA TEORIEI EDUCAȚIONALE DEWEYENE ÎN ȘCOLI.....	192
IV.1. Aplicabilitatea teoriei educaționale enunțată de John Dewey.....	192
IV.2. Concepte educaționale contemporane similare cu teoriile lui Dewey.....	193
IV.2.1. Formarea competențelor transversale	193
IV.2.2. Învățarea bazată pe probleme.....	195
IV.2.3. Curriculum-ul pentru clasa receptivă.....	197
IV.2.4. Filosofia pentru copii.....	198
IV.2.5. Educația pentru gândirea critică.....	203
IV.2.7. Bildung.....	205
IV.2.8. Metoda Montessori	206
IV.3. Implicațiile școlii în formarea personalității individului	207
IV.4. Școli contemporane cu Dewey	209
IV.5. Școli actuale.....	211
CONCLUZII	213
BIBLIOGRAFIE.....	216

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Lucrarea de față își propune să analizeze relevanța filosofiei pragmatiste și a proiectului educațional ale lui John Dewey, printr-o abordare interdisciplinară, constând în prezentarea unor concepte filosofice și educaționale și a relației dintre acestea. Teza explorează principiile pragmatismului, evidențiind impactul acestui curent atât asupra educației, cât și asupra procesului de devenire al omului în context personal, dar și în contexte sociale și politice, precum și modalitățile în care teoriile lui Dewey au generat o schimbare în gândirea pedagogică și filosofică.

Motivația alegerii tematicii învățării de tip experiențial și a pragmatismului rezidă în faptul că educația are un rol esențial în dezvoltarea economico-socială a unei societăți, relevat de strânsa legătură între gradul de dezvoltare socială, economică și culturală a unei comunități și eficiența sistemului de învățământ susținut de aceasta. Filosofia educației are ca obiect studiul filosofic al proceselor, obiectivelor și idealurilor educației, în strânsă legătură cu relația dintre progresul umanității și nivelul de cunoaștere obținut prin procesul educativ. Pragmatismul în sfera pedagogiei promovează un sistem educațional bazat pe valori practice și sociale, fiind o temă de interes în societatea contemporană ce se confruntă cu numeroase schimbări și provocări, dar se adresează și altor aspecte ale vieții, printr-o abordare practică în scopul cunoașterii lumii și a rezolvărilor problemelor cotidiene. Pragmatismul promovează o atitudine orientată către rezultate și acțiuni concrete, către reflecție și deliberare, acordând importanță valorilor, idealurilor, eticii, libertății individuale și responsabilităților sociale, morale și acționale ce derivă din aceasta.

Educația în zilele noastre se confruntă cu numeroase provocări și schimbări în contextul unei lumi în continuă evoluție și a unui sistem educațional ce este, prin urmare, mereu supus încercărilor de a răspunde cerințelor societății contemporane și de a asigura un sistem de instruire de calitate, care să pregătească tinerii pentru cerințele și oportunitățile societății actuale.

În acest context, apar o serie de întrebări cu privire la nevoile la care trebuie să răspundă educația și la standardele pe care ea trebuie să le atingă. Este sistemul educațional adaptat nevoilor individului modern? Ce competențe și abilități ar trebui să formeze școala? Care sunt idealurile și valorile sociale și morale pe care ar trebui să le transmită? Care este eficiența școlii după finalizarea studiilor? Ce fel de adulți ne dorim în societatea

de astăzi și de mâine? Cum măsurăm succesul sau eșecul educației? Cum cuantificăm reușitele elevilor?

Unul dintre aspectele problematice ale educației de astăzi este concentrarea tuturor actorilor implicați în procesul educativ (școală, elevi, părinți, societatea în ansamblu) pe examene și pe disciplinele de examen, așadar pe informația cu caracter științific, în detrimentul formării unor abilități ce concură la o dezvoltare completă a personalității unui individ. Ce îi asigură acestuia succesul? Cantitatea memorată de informații cu scopul de a fi redată cât mai precis cu ocazia unor testări, numărul de diplome, titlurile și calificativele obținute sau, dimpotrivă, o serie de abilități care să îl ajute să se integreze în societate și să gestioneze diferite situații?

Un alt aspect problematic este singularitatea disciplinelor din cadrul programei școlare, ce impun acumularea unui volum ridicat de cunoștințe într-un anumit interval de timp și neadaptarea conținuturilor la nevoile și interesele actuale ale elevilor sau la cele impuse de anumite particularități ce țin de vârstă.

Educația civică și morală reprezintă un alt aspect esențial pentru formarea unor deprinderi intelectuale, sociale și morale caracteristice unor cetățeni democratici, responsabili, autonomi, conștienți de răspunderea publică pe care o au ca membri ai unei comunități. Ca societate, ne dorim adulți care să demonstreze spirit critic și responsabilitate pentru propriile decizii și acțiuni și nu adulți uniformizați de un sistem standardizat, lipsiți de curiozitate sau de dorința de a cerceta. Este important ca școala, ca instituție reprezentativă a societății, să cultive o cultură a gândirii reflexive și libere, în care oamenii sunt încurajați să se exprime, să adreseze întrebări, să participe activ la viața socială, să distingă adevărul de falsitate și raționalul de irațional.

Principiile filosofice și pedagogice ale lui Dewey dobândesc relevanță și în zilele noastre, căci, chiar dacă problemele societății și sistemului educațional american de la începutul secolului XX sunt diferite, soluțiile propuse de Dewey pot fi aplicate și pot avea utilitate și în societatea contemporană. Formalismul stilului de predare, discrepanța dintre cunoștințe și realitate sunt în continuare, așa cum am observat, probleme actuale ale sistemului educațional și ale societății.

John Dewey a fost profesor de filosofie la Universitatea Minnesota, apoi la Universitatea Michigan. În perioada 1894-1904, a coordonat catedra de Filosofie, Psihologie și Pedagogie a Universității din Chicago. În anul 1896 a înființat Școala de la Chicago, care a avut un impact major asupra gândirii americane și asupra dezvoltării unei

teorii educaționale moderne, punând bazele unei educații bazată pe învățarea de tip experiențial, ce subliniază legătura dintre școală și viața socială. Începând cu anul 1904 a predat la Universitatea din New York până la finalul carierei sale didactice.

Preocuparea lui Dewey pentru educație este strâns legată de concepția sa filosofică. Teoriile sale au fost elaborate ca o reacție la școala tradițională, în vederea alinierii sistemului de educație la noile cerințe impuse de dezvoltarea societății americane. Școala, în viziunea lui Dewey, este un loc care redă, prin experimentare, viața reală, fiind un sistem de pregătire a ființei umane atât pentru viața profesională, cât și pentru cea socială, abilități precum negocierea, cooperarea, proiectarea scopurilor și planificarea acțiunilor necesare pentru atingerea obiectivelor devenind mai importante decât achiziția cunoștințelor.

Interesul pentru filosofia lui Dewey a fost stârnit de caracterul pragmatic al conceptelor sale filosofice și educaționale și de actualitatea acestora, dintre care amintim: promovarea învățării de tip experiențial; schimbarea sistemului tradițional de predare-învățare, de la un sistem unidirecțional la unul în care elevul este activ și co-participant la procesul de învățare; înlocuirea transmiterii de informații și a memorării lor cu un tip de cunoaștere realizat prin experiență proprie și aplicare practică; aprecierea experienței școlare nu doar prin rezultate educaționale, ci prin capacitatea tinerilor de a-și gestiona propria viață; accentul pus pe educarea gândirii critice și formarea unor abilități de analiză, reflecție și creare de noi idei; considerarea aspectelor psihologice ca motivație și determinare în procesul educațional.

Structura lucrării

Primul capitol al tezei, *Pragmatismul*, include o serie de considerații generale asupra acestui curent filosofic, contextul istoric și cultural al apariției și al dezvoltării acestuia, prin abordarea câtorva dintre reprezentanții marcanți ai pragmatismului (Charles Sanders Peirce, William James, John Dewey), expunerea principiilor de bază ale pragmatismului și a conceptelor cheie specifice (adevăr, metodă și raționament), interpretări critice ale acestui curent, analiza spiritului american în contextul pragmatismului, influența pe care a avut-o pragmatismul în formarea gândirii americane. Același capitol prezintă caracteristicile filosofiei pragmatiste ale lui John Dewey: evoluția lui conceptuală, teoria cunoașterii și metoda pragmatică, metoda de stabilire a adevărului, teoria valorilor, filosofia experienței în context educațional, relaționarea elementelor de filosofie, educație, etică, sociologie, psihologie și politică în cadrul teoriei sale filosofice.

Adevărul pragmatist este determinat de utilitatea sa practică, dovedită prin consecințele și efectele sale concrete, un lucru fiind considerat adevărat cu condiția funcționării sale în practică, pentru aceasta fiind necesar a fi testat prin intermediul experienței. În acest fel adevărul capătă valoare instrumentală și se distinge de alte teorii, prin efortul de a distinge adevărul de dezinformare, raționalul de irațional, realitatea de trăiri și senzații, argumentarea logică de inconsistența unor idei, dispoziția către cunoaștere și reflecție de lipsa dorinței de a căuta cunoașterea.

Cel de-al doilea capitol aduce în atenție unul dintre conceptele cheie ale filosofiei lui Dewey și totodată tematica centrală a acestei lucrări – învățarea experiențială, abordată din multiple perspective: filosofică, educațională, socială și psihologică. Este adusă în discuție pedagogia socială a lui Dewey prin prisma rolului social al școlii și a relației dintre școală și societate, concomitent cu analiza impactului învățării experiențiale în acest context. Totodată, acest capitol realizează o prezentare în oglindă a educației tradiționale și a celei de tip progresist, printr-o trecere în revistă a elementelor esențiale ale procesului instructiv – curriculum, metode, scopuri, elemente psihologice și sociale ce stau la baza învățării.

Elementul central al acestui capitol este filosofia învățării experiențiale, o metodă educațională în care experiența joacă un rol important în procesul de acumulare a cunoștințelor și al dezvoltării personale. În vederea analizei impactului învățării de tip experiențial asupra dezvoltării individuale și educaționale, această metodă este expusă prin analiza caracteristicilor și valorii educative a experienței ca sursă de învățare și de cunoaștere, dar și prin intermediul unor argumente de ordin didactic, social, psihologic și biologic. Sunt, de asemenea, analizate și alte elemente cu valoare educațională, socială și spirituală (democrația, libertatea, etica), ce interconectează procesul educațional cu semnificația filosofică de atingere a cunoașterii.

Al treilea capitol al tezei dezbate tematica gândirii reflexive în concepția lui John Dewey și rolul acesteia în cadrul sistemului educațional, în procesul de învățare și de dobândire a cunoașterii, etapele procesului rațional și investigarea ca metodă a reflecției. Este evidențiat rolul învățării de tip experiențial în exersarea gândirii de tip reflexiv, dar și implicațiile acesteia în procesul educativ: formarea de abilități critice, analitice și de rezolvare a problemelor ca instrumente necesare pentru a înțelege și a se adapta la o lume în continuă schimbare. În acest sens, Dewey accentuează necesitatea caracterului conștient al experienței, diferențiind astfel acțiunile de rutină sau cu un caracter accidental de

acțiunile planificate, asumate, derulate în mod conștient, mod ce presupune abilități de decodare a semnificațiilor, de argumentare, de evaluare și decizie între dorințe și instincte primare și cele rezonabile. Reflecția capătă în acest sens o funcție de evaluare și de ghidare a conduitei umane, transformând impulsurile în acțiuni cu caracter conștient, asumat, deliberat.

Al patrulea capitol are în vedere aplicabilitatea și relevanța teoriilor educaționale și filosofice ale lui Dewey în cadrul sistemului educațional actual, în condițiile necesității adaptării sistemului instructiv la nevoile societății actuale. Sunt prezentate metode educaționale ce au la bază elemente specifice filosofiei educaționale deweyene, dar și școli actuale ce au adoptat sistemul inițiat de Școala de la Chicago.

În lucrarea de față am combinat abordarea diacronică și cea sincronă, uzând adesea de analize cu caracter istoric, dar și de o metodă comparativă și de evaluarea argumentelor lui Dewey. Latura istorică a cercetării a cuprins raportarea la opera lui John Dewey, la alți filosofi care se înscriu în curentul pragmatist (Charles Peirce, William James) și la teoriile specifice pragmatismului, evoluția conceptelor cheie, dar și analize sau interpretări critice cu privire la filosofia lui Dewey, la diferite concepte și metode educaționale privite din perspectiva impactului filosofiei asupra lor. Din perspectivă logică și hermeneutică, analiza conceptelor și a ideilor a fost completată cu identificarea unor erori de interpretare a autorului studiat, precum și de numeroase comparații între conceptele educaționale și ideile filosofice.

Concluzii:

Analiza realizată în cadrul acestei lucrări ne-a pus în fața unor întrebări despre societatea actuală, despre scopurile sistemului educațional, despre ceea ce e de dorit să formeze școala și despre reperele pe care ni le stabilim în viață. Dewey a abordat educația dintr-o perspectivă filosofică, una dintre caracteristicile școlii active inițiate de el fiind tocmai relația strânsă dintre filosofie și școală. Filosofia analizează idealuri și valori, exprimă probleme sociale și morale ale umanității, precum și încercarea permanentă a omului de a cuprinde sensul existenței sale, iar educația formează abilități necesare însușirii și exercitării lor.

Astfel, dintre aspectele pe care filosofia le oferă educației putem menționa în primul rând actul ca atare al învățării, care se referă la natura cunoașterii și la modul în care omul o dobândește. Filosofia contribuie la înțelegerea personalității individuale a elevilor,

a modului în care aceștia învață și, prin urmare, la elaborarea unor instrumente didactice eficiente, care să implice elevul în propriul proces de învățare.

De asemenea, specific filosofiei sunt interogarea, căutarea, analiza, reflecția, acestea contribuind decisiv la formarea unor abilități de analiză, argumentare și identificare de soluții la diferite probleme (gândirea critică și creativă), abilități ce pot fi exersate prin intermediul învățării experiențiale propuse de Dewey.

Un alt aspect rezidă în identificarea unor răspunsuri la întrebările fundamentale despre viață, despre lumea în care omul trăiește, despre valoarea propriei existențe și a modului în care își poate fructifica abilitățile personale așa încât să atingă cele mai complete posibilități ale propriei ființe. Filosofia oferă un cadru propice pentru auto-reflecție și pentru explorarea propriei existențe, pentru stabilirea propriilor valori și convingeri despre lume.

Filosofia înlesnește și educația etică, ce vizează formarea unei atitudini civice, prin care individul conștientizează efectul propriilor acțiuni și decizii asupra celorlalți, astfel încât să conducă la alegeri rezonabile stabilite în urma unui proces de reflecție, care să ofere individului libertatea de gândire, de acțiune, de exprimare și de explorare, dar mai ales capacitatea de a ști ce să facă cu această libertate. Etica lui Dewey se preocupă de aspectele ce dau valoare comportamentului uman, vizând nu doar ceea ce face individul, ci și modul în care face (analiza consecințelor și a efectelor unei acțiuni), fiind așadar o etică reflexivă.

Etica în educație vizează și rolul școlii care trebuie să asigure nu doar achiziții de ordin intelectual, științific, ci totodată să formeze anumite aptitudini ce vor susține viitorul adult în viața de zi cu zi, să ghideze capacitățile copilului astfel încât acesta să se dezvolte la potențialul lui maxim, formându-i gustul pentru cunoaștere.

Formarea competențelor transversale (gândire critică și rezolvare de probleme) este un alt registru în care filosofia se întrepătrunde cu educația. Filosofia exersează raționamentul, logica, analiza, evaluarea, ne învață să punem la îndoială, să analizăm și să comparăm alternative, să argumentăm decizii pe baza unor dovezi.

Succesul sau eșecul educației este măsurat prin capacitatea de a forma cetățeni care să aibă abilitatea de a se integra activ în societate, să rezolve probleme, să devină conștienți de propriul rol în cadrul comunității. Educația pentru și în democrație vizează democrația ca mijloc de dezvoltare a capacității de a raționa, de a se exprima și de a face alegeri. Învățarea de tip experiențial oferă cadrul optim de exprimare și de exersare a abilităților de

colaborare cu ceilalți, de investigare, de implicare și participare la decizii, dar și libertatea de asumare a acțiunilor noastre. În acest fel individul devine conștient de propriul rol și de impactul asupra celorlalți și, mai ales, de responsabilitățile ce derivă din această libertate. Libertatea din școală este un exercițiu al libertății de mai târziu, ce va fi tradusă prin atribute ca autonomie, spirit de inițiativă, ingeniozitate, alegeri raționale, atribute ce sunt specifice unei societăți cu caracter democratic.

Pornind de la dilema existentă între simpla transmitere a informațiilor cu caracter științific și formarea de aptitudini personale, putem considera că informația de tip academic nu este autosuficientă și nici nu este mai importantă în raport cu alte abilități necesare vieții, cum ar fi gândirea critică, creativitatea, abilitatea de a identifica soluții, de a delibera conștient în urma unei analize. Sistemul educațional propus de Dewey combate antagonismul dintre aceste necesități sau dintre sisteme educaționale antitetice, filosoful american pledând pentru o formare completă a individului, ce pornește de la experiența reală și personală a acestuia și continuă cu aplicarea practică a cunoștințelor în viața reală.

Experiența în abordarea pragmatistă este strâns conectată cu metoda de înțelegere a lumii și a sinelui. Prin intermediul experienței individul își formează ideile, convingerile și valorile, își dezvoltă abilitățile, se obișnuiește să aplice ceea ce a învățat, învață să învețe.

Pragmatismul subliniază importanța acumulării de către individ a unor aptitudini necesare traiului zilnic și a capacității de ajustare continuă în funcție de experiențele derulate și de rezultatele obținute, promovând o abordare dinamică atât a învățării instituționalizate, cât și a dezvoltării personale. Abordarea pragmatistă este o metodă de clarificare a concepțiilor asupra realității înconjurătoare, prin corelarea sensului unei idei cu efectele sale practice, în vederea elucidării unor situații confuze, a identificării de soluții la anumite probleme și a determinării adevărului. Pragmatismul pune accent pe aplicarea practică a teoriilor, iar orientarea către acțiune, către identificarea de soluții și către atingerea cunoașterii este indispensabilă într-o lume aflată în continuă schimbare.

BIBLIOGRAFIE

OPERA LUI JOHN DEWEY:

- DEWEY, John. "The Ethics of Democracy". *Philosophical Papers*, Second Series, Number 1, University of Michigan: Andrews & Company Publishers, 1888.
- DEWEY, John. "The Reflex Arc Concept in Psychology". *The Psychological Review*, Vol. III, No. 4., July, 1896.
- DEWEY, John. *My Pedagogic Creed*. New York: E.L. KELLOG & CO., 1897.
- DEWEY, John. *The School and Society*. Chicago: The University of Chicago Press, 1900.
- DEWEY, John. "Some Stages of Logical Thought". *The Philosophical Review*, Vol. 9, No. 5, Duke University Press, Sep. 1900.
- DEWEY, John. *The Child and the Curriculum*. Chicago: The University of Chicago Press, 1902.
- DEWEY, John. *Ethics*. New York: Henry Holt and Company, 1908.
- DEWEY, John. *Moral Principles in Education*. Boston, New York and Chicago: Houghton Mifflin Company, 1909.
- DEWEY, John. *The Influence of Darwin on Philosophy and Other Essays in Contemporary Thought*. New York: Henry Holt and Company, 1910.
- DEWEY, John, and Evelyn DEWEY. *Schools of To-Morrow*. New York: E.P. Dutton & Company, 1915.
- DEWEY, John. *Democracy and Education. An Introduction to the Philosophy of Education*. New York: The Macmillan Company, 1916.
- DEWEY, John. *Essays in Experimental Logic*. Chicago: The University of Chicago Press, 1916.
- DEWEY, John. *The Quest for Certainty*. New York: Minton, Balch&Company, 1919.
- DEWEY, John. *Reconstruction in Philosophy*. New York: Henry Holt and Company, 1920.
- DEWEY, John. *Human Nature and Conduct*. New York: Henry Holt and Company, 1922.
- DEWEY, John. "An Analysis of Reflective Thought". *The Journal of Philosophy*, Vol. 19, No. 2, Jan. 19, 1922.

- DEWEY, John. *Experience and Nature*. Chicago, London: Open Court Publishing Company, 1925.
- DEWEY, John. *Philosophy and Civilization*. New York: Minton, Balch & Company, 1931.
- DEWEY, John. *How We Think. A Restatement of the Relation of Reflective Thinking to the Educative Process*. Lexington: D.C. Heath and Company, 1933.
- DEWEY, John. *Art as Experience*. New York: 1st Perigee Printing, 1934.
- DEWEY, John. *Logic. The Theory of Inquiry*. New York: Henry Holt and Company, 1938.
- DEWEY, John. *Theory of Valuation*. Chicago: The University of Chicago Press, 1943.
- DEWEY, John. *Problems of Men*. New York: Philosophical Library, 1946.
- DEWEY, John. *The Public and Its Problems: An Essay in Political Inquiry*. Chicago: Gateway Books, 1946.
- DEWEY, John. *Outlines of a Critical Theory of Ethics*. New York: Hillary House, 1957.
- DEWEY, John. *Experience and Education*. New York: Macmillan Publishing Co., 1963.

TRADUCERI ALE OPEREI LUI JOHN DEWEY ÎN LIMBA ROMÂNĂ:

- Dewey, John. *Pedagogie socială*. Traducere de C.V. Buțureanu. Buletinul Pedagogic, Iași: Tipografia Tribuna, 1919.
- DEWEY, John, și Evelyn Dewey. *Școalele de mâine*. Traducere de G. I. Simeon. București: Editura Librăriei „Principele Mircea”, 1937.
- Dewey, John. *Crezul meu pedagogic* (publicat în 1897 în ediție originală), în *Antologia pedagogiei americane contemporane* - coord. Ion Gh. Stanciu, Viorel Nicolescu, Nicolae Sacaliș. București: Didactică și Pedagogică, 1971.
- DEWEY, John. *Democrație și educație. O introducere în filosofia educației*. Traducere de Rodica Moșinschi. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1972.
- DEWEY, John. *Trei scrieri despre educație: Copilul și curriculum-ul; Școala și societatea; Experiență și educație*. Traducere de Ioana Herseni, Viorel Nicolescu, Octavian Oprică. București: Didactică și Pedagogică, 1977.

- DEWEY, John. *Fundamente pentru o știință a educației*. Selecție texte și traducere de Viorel Nicolescu. București: Didactică și Pedagogică, 1992.

ALTE LUCRĂRI:

- ARISTOTEL. *Etica Nicomahică*, ed. a II-a. Traducere de Stella Petecel. București: Iri, 1998.
- ARISTOTEL. *Respingerile sofistice*. Traducere de Mircea Florian. București: Iri, 1998.
- ARISTOTEL. *Metafizica* (Ed. a 2-a, rev.). Traducere de Andrei Cornea. București: Humanitas, 2007.
- BARBER, Benjamin R. *A Passion for Democracy: American Essays*. Princeton: Princeton University Press, 1998.
- BARROWS, Howard S., and Tamblyn, Robyn M. *Problem-Based Learning. An Approach to Medical Education*, New York: Springer Publishing Company, 1980.
- BAWDEN, H. Heath. *The Principles of Pragmatism. A Philosophical Interpretation of Experience*. Boston and New York: Houghton Mifflin Co., 1910.
- BĂRBAT, Virgil. *Imperialismul american - Doctrina lui Monroe*. București: Cartea Românească, 1920.
- BERNSTEIN, Basil Bernard. *Class, Codes and Control*, Vol. I. London: Routledge & Kegan Paul, 1971.
- BERNSTEIN, Basil Bernard. *The Structuring of Pedagogic Discourse*. London: Routledge, 1990.
- BIȘA, Dan Robert. „Teoria adevărului în pragmatismul classic,,. *Construcție și deconstrucție în filosofia americană contemporană*. București: Academiei, 2006.
- BLAIS, Marie-Claude, and Marcel Gauchet and Dominique Ottavi. *A transmite, a învăța*. Traducere de Doina Jela. București: Spandugino, 2019.
- BOBOC, Alexandru. *Filosofia contemporană. Orientări și stiluri de gândire semnificative în epoca reconstrucției moderne în filosofie*. Cluj-Napoca: Grinta, 2007.
- BOK, Derek, *Our Underachieving Schools*. Princeton, NJ: Princeton University Press., 2006
- BONDOR, George. „Distanță și apropiere. Modele ale educației”. *Filosofie, educație, distanță*. București: Editura Universității din București, 2022.

- BOTERF, Guy le. *Acteurs et problematique de l'education permanente*. Documents UNESCO, Paris, 1985.
- BOURNE, Randolph. *Untimely Papers*. New York: B. W. Huebsch, 1919.
- BRADLEY, Francis Herbert. *The Principles of Logic*, vol. I. London: Humphrey Milford, 1883.
- BUERMAYER, Laurence. "Professor Dewey's Analysis of Thought". *The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods*, Vol. 17, No. 25, 1920.
- CAM, Philip. *20 Thinking Tools*. Camberwell: ACER Press, 2006.
- CARINI, Patricia. *Starting Strong. A Different Look at Children, School, and Standards*. New York: Teachers College Press, 2001.
- CLIFFORD, William Kingdon. *The Ethics of Belief and Other Essays*. Amherst, MA: Prometheus, 1999.
- COMARNESCU, Petru. *Homo-americanus*. București: Vremea, 1933.
- CONKIN, Paul K. *Puritans and Pragmatists. Eight Eminent American Thinkers*. New York: Dodd, Mead and Company, 1968.
- CREȚU, Nicolae. *John Dewey ca pedagog. Studiu omagial cu prilejul împlinirii vârstei de 80 ani. (1859, Oct. 20 – 1939, Oct. 20)*. București: Institutul de Arte Grafice „Cartea de Aur” S.A.R., 1940.
- DESCARTES, René. *Discurs asupra metodei de a ne conduce bine rațiunea și a căuta adevărul în științe*. Traducere de Cr. Totoescu. București: Științifică, 1957.
- DUMITRIU, Anton. *Istoria logicii*, Vol. I. București: Editura Tehnică, 1993.
- DURKHEIM, Émile. *Educație și sociologie*. Traducere de Iorgu Stoian. București: Didactică și Pedagogică, 1980.
- EICHSTELLER, Gabriel, and Sylvia Holthoff. "Key Pedagogic Thinkers – Paul Natorp (1854-1924)". *Journal of Pedagogic Development*, volume 3, 2013.
- ENNIS, Robert H. "Critical thinking across the curriculum (CTAC)". OSSA Conference Archive. 44, 2013.
- FISHER, Alec, and Michael Scriven. *Critical Thinking. Its Definition and Assessment*. University of East Anglia, Centre for Research in Critical Thinking, 1997.
- FISHER, Alec. *Critical Thinking. An Introduction*, Second Edition. Cambridge University Press, 2011.

- FISHER, Robert. „Teaching Thinking in the Classroom”. *Education Canada*, Canadian Education Association, 2007.
- FISHER, Robert. *Teaching Thinking. Philosophical Enquiry in the Classroom*, 4th ed. London: Bloomsbury, 2013.
- FREIRE, Paulo. *Letters to Cristina: Reflections on My Life and Work*. New York & London: Routledge, 1996.
- FREIRE, Paulo. *Pedagogy of Freedom: Ethics. Democracy and Civic Courage*. New York: Rowman & Littlefield, 1998.
- GADAMER, Hans-Georg. *Adevăr și metodă*. Traducere de Gabriel Cercei și Larisa Dumitru, Gabriel Kohn, Călin Petcana. București: Teora, 2001.
- GLASER, Edward Maynard. *An Experiment in the Development of Critical Thinking*. Teacher’s College: Columbia University, 1941.
- GREGORY, Maughn, and David Granger. “John Dewey on Philosophy and Childhood”, *E&C/Education and Culture* 28 (2) (2012).
- HABERMAS, Jürgen. *The Theory of Communicative Action. Volume 2. The Critique of Functionalist Reason*. Cambridge: Polity Press, 1987.
- HANUSZKIEWICZ, Wojciech. “Concepts of pedagogy as an applied philosophy: Paul Natorp, John Dewey and Sergius Hessen”. *Argument: Biannual Philosophical Journal*, Vol. 9 (2/2019).
- HARALAMBOS, Michael, and Martin Holborn and R. M. Heald. *Sociology. Themes and Perspectives*. New York: Harper Collins, 2000.
- HERSCH, Jeanne. *Mirarea filosofică. Istoria filozofiei europene*. Traducere de Drăgan Vasile. București: Humanitas, 1997.
- HOAGLUND, Joan. “Critical Thinking: A Socratic Model”. Center for Critical Thinking, Virginia, Christopher Newport University, 1993.
- HUBER, Richard M. *The American Idea of Success*. New York: Mc Graw Hill Book Company, 1971.
- ILLICH, Ivan. *Pentru a deșcolariza societatea*. Traducere de Adrian I. Costache. Cluj-Napoca: Idea Design & Print, 2017.
- JAMES, William. “The Chicago School”. *Psychological Bulletin*, Vol 1, 1904.
- JAMES, William. *Pragmatism. A New Way for Some Old Ways of Thinking*. London, Bombay, and Calcutta: Longmans, Green and Co., 1907.

- JAMES, William. "The Pragmatist Account of Truth and Its Misunderstandings". *The Philosophical Review*, Vol. 17, No. 1, Jan., 1908.
- JAMES, William. *Essays in Pragmatism*. New York: Hafner Publishing Co., 1948.
- JAMES, William. *The Principles of Psychology*, Vol. I. New York: Henry Holt and Company, 1980.
- JASPERS, Karl. *Texte filosofice*. Traducere de George Purdea. București: Editura Politică, 1986.
- KAAG, John Jacob. "Pragmatism & the Lessons of Experience". *Daedalus*, Vol. 138, No. 2, 2009.
- KANT, Immanuel. *Despre pedagogie*. Traducere de T. Brăileanu. București: Paideia, 2002.
- KENNEDY, David. "Lipman, Dewey, and Community of Philosophical Inquiry". *Education and Culture*, vol. 28, no. 2, 2012.
- KILPATRICK, William Heard. *The Project Method*. New York: Teachers College, Columbia University, 1918.
- KUHN, Deanna. *Educating for thinking*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2005.
- LANDSHEERE, Gilbert de. *Istoria universală a pedagogiei experimentale*. Traducere de Dumitru Muster, Mihaela Moldoveanu. București: Didactică și Pedagogică, 1995.
- LASKI, Harold. *The American Democracy*. London: George Allen and Unwin Ltd, 1949.
- LERNER, Max. *America as a Civilization*. New York: Simon and Schuster, 1957.
- LIPMAN, Matthew, and Ann Margaret Sharp and Frederick S. Oscanyan. *Philosophy in the classroom*. N.J. Inst. for the Advancement of Philosophy for Children, 1977.
- LIPMAN, Matthew. *Philosophy Goes to School*. Philadelphia: Temple University Press, 1988.
- LIPMAN, Matthew. "Strengthening Reasoning and Judgement". *Philosophy for Children and the Teaching of Thinking*. Melbourne, Victoria, Australia, July 12-16, 1991.
- LIPMAN, Matthew. *Thinking in Education*, 2nd ed. New York: Cambridge University Press, 2003.

- LOCKE, John. *The Works of John Locke, in Nine Volumes*, 12th ed., Vol. 1. London: Rivington, 1824.
- LOCKE, John. *Câteva idei asupra educației*. Traducere de G. Coșbuc. București: Atelierele Grafice Socet &Co., Sotietate anonimă, 1907.
- LYONS, Nona. *Handbook of Reflection and Reflective Inquiry. Mapping a Way of Knowing for Professional Reflective Inquiry*. New York, Dordrecht, Heidelberg, London: Springer, 2010.
- MARGA, Andrei. *Reconstrucția pragmatică a filosofiei*, Vol. I. Iași: Polirom, 1998.
- MENAND, Louis. *The Metaphysical Club*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2001.
- MISAK, Cheryl. *The American Pragmatists*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Md. MUHIT, Abdul “Notion of Experience in John Dewey’s Philosophy”. *Philosophy and Progress*: Vols. LIII-LIV, January-June, July-December, 2013.
- NECULAU, Adrian. *Educația adulților: experiențe românești*. Iași: Polirom, 2004.
- NICKERSON, Raymond S., and David N. Perkins and Edward E. Smith. *The Teaching of Thinking*. New Jersey: Lawrence Elbaum Associates, 1985.
- NILSON, Linda B. *Teaching at Its Best: A Research-Based Resource for College Instructors* – 3rd ed. San Francisco: Jossey-Bass, 2010.
- ORMEROD, Richard. “The History and Ideas of Pragmatism”. *Journal of the Operational Research Society*, August 2006.
- PAPPAS, Gregory. “What Difference Can “Experience” Make to Pragmatism?”. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy* VI-2|2014.
- PEIRCE, Charles S. “Some Consequences of Our Incapacities”. *The Journal of Speculative Philosophy*, vol. 2, 1868.
- PEIRCE, Charles S. “The Fixation of Belief”. *The Popular Science Monthly*, November, 1877.
- PEIRCE, Charles S. “How To Make Our Ideas Clear”. *Collected Papers of Charles Sanders Peirce*, vol. V - *Pragmatism and Pragmaticism*. Cambridge: Harvard University, 1934.
- PEIRCE, Charles S. *Semnificație și acțiune*. Traducere de Delia Marga. Prefață de Andrei Marga. București: Humanitas, 1990.
- PETRESCU, I. C. *Școala activă*. București: Tipografia Ion. C. Văcărescu, 1926.

- PETRESCU, Nicolae. *Fenomenele sociale în Statele Unite*. București: Cultura Națională, 1921.
- PESTALOZZI, H. *Leonard și Gertruda*. Traducere de I. Rădulescu-Pogoneanu. București: Ed. Casei Școalelor, 1909.
- PLATO. *Theaetetus*. Translated by F.A. Paley, M.A.. London: George Bell & Sons; Cambridge: Deighton, Bell, and Co., 1875.
- PLATON. *Opere II (Menon)*. Traducere de Liana Lupaș și Petru Creția. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.
- PLATON. *Opere VI*. Traducere de Constantin Noica. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.
- RODGERS, Carol. “Defining Reflection: Another Look at John Dewey and Reflective Thinking”. *Teachers College Record*, Volume 104, Number 4, June 2002.
- RODGERS, Carol, and Miriam B. Raider-Roth. “Presence in teaching”. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, Vol. 12, No. 3, June 2006.
- ROUSSEAU, Jean-Jacques. *Emile sau Despre educație*. Traducere de Dimitrie Todoran. București: Didactică și Pedagogică, 1973.
- ROYCE, Josiah. “Review of Outlines of a Critical Theory of Ethics. by John Dewey”. *International Journal of Ethics*, Vol. 1, No. 4, Jul., 1891, The University of Chicago Press Stable.
- RUSS, Jacqueline. *Metode în filosofie*. Traducere de Vasile Tonoiu. București: Univers Enciclopedic, 1999.
- RUSSELL, Bertrand. *Philosophical Essays*. London, New York, Bombay and Calcutta: Longmans, Green and Co., 1910.
- SACALIȘ-CALATA, Nicolae. *Întoarcerea zeilor: putere, democrație și educație*. Iași: Institutul European, 2011.
- SĂLĂVĂSTRU, Constantin. “Despre gândirea problematologică: fundamente și aplicații”. *Argumentum: Caietele Seminarului de Logică discursivă, Teoria argumentării și Retorică*, Nr. 4, 2006.
- SCHÖN, Donald. “The theory of inquiry: Dewey’s legacy to education”. *Curriculum Inquiry*, 22(2), 1992.
- SHOOK, John. “Dewey’s Ethical Justification for Public Deliberation Democracy”. *Education and Culture*, 2013.

- SHOOK, John R., and Tibor SOLYMOS. "Pragmatism: Key Resources". *Choice (Chicago, III)*, 2013.
- SIMON, Th. *Pédagogie Expérimentale*. Paris: A. Colin, 1924.
- STOENESCU, Constantin. „Comunitatea de investigare și noua paradigmă a învățării”. *Rev. filos.*, LXIX, 5, București, 2022.
- TOCQUEVILLE, Alexis de. *Despre Democrație în America*, Vol. 1. Traducere de Magdalena Boiangiu, Beatrice Staicu. București: Humanitas, 2005.
- TURNER, Frederick J. *The Significance of the Frontier in American History*. New York: Henry Holt and Company, 1921.
- WESTBROOK, Robert B. *Democratic Hope: Pragmatism and the Politics of Truth*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2005, E-book edition 2015.
- WESTBROOK, Robert B. *John Dewey and American Democracy*. Ithaca and London: Cornell University Press: 1991, E-book edition 2015.
- WOODBRIDGE, Riley. *American Thought from Puritanism to Pragmatism and Beyond*. New York: Henry Holt and Company, 1915.
- TEN HOOR, Marten. "An Introduction to Reflective Thinking by Laurence Buermeyer, William Forbes Cooley, John J. Coss, Horace L. Friess, James Gutmann, Thomas Munro, Houston Peterson, John H. Randall, and Herbert W. Schneider". *The Journal of Philosophy*, Vol. 21, No. 9, Apr. 1924.
- VAUGHN, Lewis. *The Power of Critical Thinking*. New York: Oxford University Press, 2005.
- WILLIAMS, Morgan K. "John Dewey in the 21st Century". *Journal of Inquiry & Action in Education*, 9(1), 2017.

SURSE INTERNET:

- Înțelesul termenului "pragmatism": [PRAGMATISM | English meaning - Cambridge Dictionary](#)
- Înțeles pragmatism: <http://www.philosophypages.com/dy/p7.htm#prgm>
- Înțelesul termenului "pragmatic": [PRAGMATIC|English meaning - Cambridge Dictionary](#)
- Înțelesul termenului "pragmatism": [PRAGMATISM|English meaning - Cambridge Dictionary](#)

- Înțelesul termenului “pragmatic”:
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/pragmatic>
- Legea învățământului, art.3, alin.2: <https://lege5.ro/gratuit/geztsobvgi/legea-educatiei-nationale-nr-1-2011>.
- Competențe transversale: *UNESCO Education Policy Brief (Vol.2), 2014: Skills for holistic human development.*
- European Bildung Network: <https://eaea.org/wp-content/uploads/2021/02/What-is-Bildung-pdf-English.pdf>
- John Dewey School for Children (Quezon City, Philippines): [John Dewey School for Children – Progressive Preschool, Grade School and High School in Quezon City](#)
- Arthur Morgan School (Burnsville, Statele Unite ale Americii): [Arthur Morgan School](#)
- The Dewey School (Statele Unite ale Americii): [The Dewey School - Shakers](#)
- John Dewey International School (CBSE School): [John Dewey international cbse school – Just another WordPress site \(johndeweycbseeschool.com\)](#)
- Brighter Dewey Online (Ontario, Canada): <http://www.brighterdeweyonline.com/>
- John Dewey High School (Gravesend, Brooklyn, New York City): [John Dewey H.S. – Dewing it Right! \(johndeweyhighschool.org\)](#)
- The Dewey Schools (Vietnam): [The Dewey Schools - The Dewey Schools.](#)
- John Dewey Schools (Panruti, India): [Welcome to John Dewey Schools - Panruti | John Dewey Schools - Panruti](#)
- Nazareth School Balmatta-Mangaluru (Mangalore, India): [Education is not preparation for life Education is life itself. -John Dewey - Nazareth School](#)